

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Дмітренко Наталя Євгеніївна

УДК 37.018.1:373.6(477)

**ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ
ПРИВАТНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Кривий Ріг - 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Сметанський Микола Іванович,
Хмельницький інститут соціальних технологій,
Відкритий міжнародний університет розвитку
людини “Україна”, завідувач кафедри соціальної
роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Ярошенко Ольга Григорівна,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, професор кафедри теорії і
методики навчання природничо-географічних
дисциплін;

кандидат педагогічних наук, доцент
Зоренко Ірина Станіславівна,
Криворізький державний педагогічний університет,
завідувач кафедри англійської філології.

Захист відбудеться 17.02.2009 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К.09.053.01 у Криворізькому державному педагогічному університеті за адресою: 50086, м.Кривий Ріг, просп. Гагаріна, 54, к.230.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Криворізького державного педагогічного університету за адресою: 50086, м.Кривий Ріг, просп. Гагаріна, 54.

Автореферат розіслано 15 січня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.Б. Штельмах

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. У нових соціально-політичних та економічних умовах першочергового значення набуває проблема вдосконалення національної системи освіти, спрямованої на розвиток талантів, розумових і фізичних здібностей людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Пріоритетним завданням реформування й модернізації освіти в Україні визначено організацію профільного навчання в загальноосвітній школі. Профілізація є основою успішної соціалізації особистості, тому що спрямована на гуманізацію освіти, задоволення освітніх потреб, поширення індивідуалізації та диференціації в навчанні, упровадження інформаційних технологій і педагогічних інновацій, здійснення неперервної професійної освіти.

Проблема профільного навчання старшокласників, напрями його розвитку окреслені в основних державних документах про освіту в Україні: Державній національній програмі “Освіта. Україна XXI століття” (1993 р.); законах України: “Про освіту” (1991 р.), “Про загальну середню освіту” (1999 р.); “Концепції загальної середньої освіти” (12-річна школа) (2001 р.); Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.); “Концепції профільного навчання в старшій школі” (2003 р.).

Аналіз наукових джерел засвідчив, що вітчизняними та зарубіжними науковцями досліджено різні аспекти профілізації загальноосвітньої школи. Цю проблему вивчали в процесі висвітлення загальних теоретичних питань диференціації навчання вітчизняні дидакти Н.М. Бібік, М.І. Бурда, В.І. Кизенко, С.П. Логачевська, Л.І. Покроєва, А.П. Самодрин; російські дослідники П.С. Лернер, В.М. Монахов, В.А. Орлов, А.А. Пінський, А.В. Хуторський; білоруські науковці Г.М. Бунтовська, Л.М. Рожина, Н.О. Циркун; західноєвропейські вчені, а саме: естонські Х.Й. Лійметс, І.Е. Унт; німецькі Дж. Бастіан, Х. Гудіанс, А. Комбе; англійські Дж. Волфорд, П. Гордон, Д. Дин, Р. Олдріч; а також американські дослідники Л. Кремін, М. Куртіс, Т. О’Брайн та інші.

Психологічні особливості профільного навчання розглядаються у дослідженнях В.М. Алфімова, Л.І. Божович, В.В. Давидова, С.Д. Максименка, С.Л. Рубінштейна, Е.П. Ямбурга.

Історичні аспекти розвитку профільного навчання, які розкривають етапи його становлення, висвітлені в працях Г.Г. Вашенка, М.К. Гончарова, В.І. Ревякіної та інших.

Зарубіжний досвід реалізації профільного навчання проаналізовано у працях Н.М. Воскресенської, О.І. Локшиної, Н.В. Семергей, М.І. Сметанського, І.І. Сотніченко.

Вагомим внеском у розроблення організаційних засад профільного навчання в загальноосвітній школі державної форми власності стали праці І.Л. Лікарчука (вивчається елективне профільне навчання), А.О. Остапенка, А.Ю. Скопіна (розкривається різновіковий розподіл профілів), І.В. Фролова (аналізується внутрішньокласна профільна диференціація), А.В. Макаруч, Н.К. Райсвіха (характеризується дистанційне профільне навчання) тощо.

Методичні аспекти профільного навчання з окремих дисциплін (математики, інформатики, фізики, медицини) розглянуто у кандидатських та докторських дисертаціях Т.П. Гордієнко, М.І. Губанової, Л.В. Жовтан, Т.Б. Захарової, О.В. Лосєвої, М.А. Пригодій, І.М. Смірнкової, Я.В. Цехмістер, О.П. Шестакової. Організацію профільного навчання учнів середньої школи Німеччини й основної школи Австрії проаналізовано в кандидатських дослідженнях М.М. Авраменко і Л.П. Фаннінгер. Кандидатські дисертації С.Є. Вольянської, М.К. Піщалковської присвячені проблемі профільного навчання старшокласників у системі роботи загальноосвітнього навчального закладу в умовах регіону. У докторській дисертації Н.І. Шиян обґрунтовано концепцію розвитку профільного навчання в загальноосвітній школі сільської місцевості.

Водночас, як свідчить аналіз основних наукових джерел, при беззаперечній вагомості вони у переважній більшості або не стосуються шкіл приватної форми власності, або лише побіжно розкривають дидактичну сутність профільного навчання в них. Унаслідок цього дидактичні засади профільного навчання у школах приватної форми власності залишаються необґрунтованими педагогічною наукою ні на теоретично-методологічному, ні на організаційно-методичному рівнях, хоча практична потреба в цьому стає все гострішою насамперед у зв'язку з тим, що середні загальноосвітні школи України перейшли на 12-річний термін навчання.

Аналіз теоретичних джерел вітчизняних і зарубіжних учених дозволяє виділити низку суперечностей, які стримують розвиток профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів:

- між об'єктивною потребою суспільства в забезпеченні якості профільного навчання та недостатнім рівнем розробленості загальних педагогічних засад в умовах приватних загальноосвітніх навчальних закладів;
- між потребою освітньої практики в науково-методичному забезпеченні профільного навчання та недостатньою забезпеченістю якості профільного навчання в приватних загальноосвітніх навчальних закладах;
- між реальним рівнем якості профільного навчання та вимогами вищих навчальних закладів, щодо якості освіти майбутніх абітурієнтів.

Важливість і актуальність розглянутої проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість, необхідність вирішення існуючих суперечностей дозволили сформулювати тему дисертаційного дослідження - **“Дидактичні засади профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів”**.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є плановою в структурі науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського “Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності” (державний реєстраційний номер 0108U001064), затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (протокол № 2 від 28 жовтня 2004 року) і узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 2 від 22 лютого 2005 року).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дидактичні засади профільного навчання в загальноосвітній школі приватної форми власності.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. На основі аналізу наукової літератури уточнити сутність профільного навчання у сучасній педагогічній науці та шкільній практиці.

2. Виявити соціально-педагогічні особливості функціонування приватної загальноосвітньої школи, які зумовлюють специфіку організації профільного навчання в ній.

3. Визначити критерії й показники ефективності профільного навчання учнів приватної загальноосвітньої школи.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити дидактичні засади профільного навчання в приватній загальноосвітній школі.

Об'єкт дослідження - навчально-виховний процес у приватному загальноосвітньому навчальному закладі.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи профільного навчання в загальноосвітній школі приватної форми власності.

У ході дослідження було зроблено **припущення**, що організація профільного навчання в приватній загальноосвітній школі буде ефективною за таких дидактичних засад:

- забезпечення варіативного різнорівневого змісту освіти;
- створення можливості для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів у навчально-виховному середовищі школи та позашкільних установ;
- урахування соціально-педагогічних особливостей функціонування приватної школи.

Теоретично-методологічну основу дослідження становлять:

– філософські, педагогічні та психологічні положення про загальні закони розвитку природи, суспільства, людської діяльності; про учня як суб'єкта діяльності; про розвиток і всебічне формування особистості; про зв'язок, взаємну зумовленість і цілісність процесів і систем; основні положення щодо реформування й модернізації освіти в умовах демократизації суспільства (Закон України “Про загальну середню освіту”, Національна доктрина розвитку освіти, Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), Концепція профільного навчання в старшій школі, Державний стандарт базової і повної середньої освіти, Постанова Кабінету Міністрів України “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання”);

– наукові узагальнення щодо неперервної професійної освіти й оновленої парадигми виховання (В.П. Кравець, В.Г. Кремень, В.С. Лутай, В.В. Розанов, М.І. Сметанський);

– теоретичні засади вітчизняних і зарубіжних учених стосовно організації особистісно орієнтованої освіти (Г.О. Балл, І.Д. Бех, І.С. Якиманська) та людини як суб'єкта діяльності, спілкування і відносин (О.В. Киричук, О.М. Коберник, О.М. Леонт'єв, А.В. Мудрик, О.Я. Савченко); державного стандарту освіти, змісту і диференціації навчання (О.І. Бугайов, М.П. Гузик, О.К. Корсакова, Г.К. Селевко, П.І. Сікорський, М.М. Скаткін); наукових узагальнень педагогічних

технологій та моделювання педагогічного процесу (В.П. Безпалько, В.К. Буряк, Л.В. Кондрашова, В.І. Лозова, В.Ф. Паламарчук, І.Ф. Прокопенко, О.Г. Ярошенко); положень щодо створення умов для професійного самовизначення старшокласників та суб'єкт-суб'єктних відносин учасників навчально-виховного процесу (А.М. Бойко, О.В. Сухомлинська);

– науково-теоретичні підходи до розвитку приватної школи (Л.М. Калініна, Т.О. Цуканова, Є.М. Чернишова, Б.І. Чижевський).

Для розв'язання поставлених завдань, перевірки гіпотези на всіх етапах дослідження застосовувався комплекс **методів**: *теоретичних* – порівняльно-історичного і системно-структурного аналізу наукової вітчизняної й зарубіжної літератури з метою вивчення й характеристики етапів розвитку ідеї організації профільного навчання у вітчизняній і зарубіжній школі та обґрунтування теоретичних засад профільного навчання в загальноосвітній приватній школі; проектування, модифікації й аргументування базових дидактичних понять, теоретичного моделювання систем і процесів, що дозволило розробити модель профільного навчання учнів приватних шкіл; *емпіричних* – наукового узагальнення досвіду шкіл і системи роботи вчителів з метою виявлення специфіки загальноосвітньої приватної школи; педагогічного спостереження, анкетування, опитування, тестування, методу незалежних характеристик, експертних оцінок, аналізу письмових робіт і відповідей учнів у процесі проміжного та підсумкового рейтингового контролю; статистичної обробки отриманих даних для визначення результативності навчального процесу, задоволеності організацією навчального процесу, самоактуалізованості особистості випускника; педагогічного експерименту для перевірки ефективності дидактичної моделі профільного навчання.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося у приватних загальноосвітніх навчальних закладах міст України: Вінниці, Одеси, Сум. Усього в експерименті брало участь 442 особи.

Науково-дослідна робота здійснювалася впродовж 2004-2008 рр. у три етапи науково-педагогічного пошуку. Перший етап (2004-2005 рр.) ставив за мету вивчення стану дослідження проблеми в її теоретичному аспекті; здійснення діагностики стану й результативності педагогічного процесу в приватній школі; формування проектного задуму і розробку моделі освітньої системи; забезпечення наукового співробітництва з педагогами, учнями та батьками; підготовку педагогічних колективів до діяльності в режимі експерименту; визначення критеріїв і показників ефективності навчального процесу. Другий етап роботи (2005-2007 рр.) включав експериментальну перевірку дидактичних засад профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх шкіл; моніторинг ходу і результатів експерименту. Третій етап (2007 - 2008 рр.) передбачав кількісний і якісний аналіз експериментальної роботи шляхом рейтингової перевірки знань учнів; підготовку аналітичного звіту за наслідками експерименту; систематизацію й узагальнення результатів, отриманих у процесі теоретичного аналізу та дослідно-експериментальної роботи, їх статистичну обробку; формулювання висновків, підготовку методичних рекомендацій для вчителів та визначення

перспектив подальшого дослідження проблеми, впровадження наукових досягнень у практику. На цьому етапі оформлено кандидатську дисертацію.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено дидактичні засади профільного навчання учнів приватної школи, які забезпечують варіативний різномірний зміст освіти, створюють можливості для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів у навчально-виховному середовищі школи та позашкільних установ, враховують соціально-педагогічні особливості функціонування приватної школи; уточнено сутність поняття «профільне навчання»;
- *розроблено* критерії визначення ефективності профільного навчання учнів приватної школи (результати навчання, задоволеність організацією навчального процесу, самоактуалізованість особистості випускника) та їх показники;
- *з'ясовано* соціально-педагогічні особливості функціонування приватної загальноосвітньої школи (відповідність особистісного вибору школяра його запитам і можливостям, високі критерії відбору педагогічних кадрів, володіння специфікою роботи в класах з низькою наповнюваністю, достатня матеріально-технічна база і фінансування школи, вікова, територіальна та предметна інтегративність, конструктивне соціокультурне середовище);
- *подальшого розвитку набули* наукові положення щодо диференціації навчання в старшій загальноосвітній школі.

Практичне значення дослідження полягає у розробці методичних рекомендацій, які можуть бути використані з метою вдосконалення та підвищення ефективності профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів, а також державних малокомплектних шкіл України. Розроблений багаторівневий зміст навчання учнів приватних шкіл може використовуватися у створенні програм профільних курсів і виданні навчальних посібників з різномірними завданнями.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес таких приватних загальноосвітніх закладів, як: приватна загальноосвітня школа I-III ступенів “АІСТ” м. Вінниця (довідка № 044 від 16.04.2008р.), приватна гуманітарна гімназія “Джерело” м. Вінниця (довідка № 14 від 05.05.2008 р.), приватна середня загальноосвітня школа “Золота рибка” м. Суми (довідка № 121 від 15.05.2008 р.), Сумська приватна гімназія лінгвістики та права (довідка № 40 від 20.25.2008 р.), навчально-виховний комплекс «Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступеню “Інтелект”» м. Одеса (довідка № 77 від 11.04.2008 р.), навчально-виховний комплекс “Гармонія - XXI століття” м. Одеса (довідка № 12 від 14.05.2008 р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечено теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних положень; застосуванням комплексу методів, що відповідають меті й завданням дослідження; репрезентативністю вибірки; кількісним та якісним аналізом емпіричних результатів; застосуванням сучасного апарату математичної статистики; апробацією й упровадженням результатів дослідження у практику роботи приватних загальноосвітніх шкіл.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорювалися:

1) на міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток творчої особистості студента як суб’єкта педагогічної взаємодії” (м. Донецьк, квітень 2007 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Якість вищої мовної освіти: шляхи вдосконалення організації і проведення педагогічної практики студентів філологів” (м. Горлівка, квітень 2007 р.); Міжнародна науково-практична конференція: “Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології” (м. Київ, травень 2007 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи” (м. Хмельницький, жовтень 2007 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі” (м. Луганськ, листопад 2007 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (м. Вінниця, травень 2008 р.); Міжнародні педагогічні читання на пошану Богдана Ступарика “Проблема якості виховання і навчання у системі безперервної освіти” (м. Івано-Франківськ, листопад 2008 р.);

2) на Всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: методологічний семінар “Теоретико-методичні проблеми профілізації старшої школи” (м. Київ, грудень 2005 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція “Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка” (м. Суми, квітень 2007 р.); науково-практична конференція “Засоби реалізації сучасних технологій навчання” (м. Кіровоград, травень 2007 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція “Особистість XXI століття: проблеми виховання та шляхи їх вирішення” (м. Київ, жовтень 2007р.); Всеукраїнська науково-практична конференція “Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти” (м. Херсон, лютий 2008 р.);

3) на щорічних звітних науково-практичних конференціях викладачів кафедри іноземних мов інституту іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (квітень 2007 р., квітень 2008 р.); науково-методичному семінарі кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2007 р.); засіданнях аспірантського гуртка кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (листопад 2007 р., березень 2008 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлені у 24 одноосібних публікаціях: 18 статтях, надрукованих у фахових виданнях; 3 – у матеріалах науково-практичних конференцій; двох методичних рекомендаціях і тезах.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Список використаних джерел містить 222 найменувань, із них 8 іноземними мовами. У текст вміщено 26

таблиць й 13 рисунків. Загальний обсяг дисертації складає 280 сторінок (195 - основна частина).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, теоретично-методологічну базу та методи дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення, а також наведено дані про апробацію й упровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** - *“Історико-педагогічний аналіз концепцій розвитку профільного навчання”* – охарактеризовано етапи розвитку досліджуваної проблеми в історії вітчизняної педагогічної думки й досвід упровадження профільного навчання провідними країнами світу; вивчено й проаналізовано стан профілізації на сучасному етапі реформування загальноосвітньої школи України.

Вивчення широкого кола філософської, історико-педагогічної літератури, нормативних документів дозволило виявити етапи розвитку ідеї профілізації у вітчизняній педагогічній думці, які відзначаються історично зумовленими змінами функціонування закладів освіти та специфікою формування змісту загальноосвітньої підготовки школярів: 1-й етап (поч. I тис. н.е. – кін. 18 ст.) – врахування зовнішніх відмінностей, а саме: статевих, вікових, станових у загальноосвітній підготовці (школи східних слов'ян, братські, січові, козацькі, солдатські, сільськогосподарські, ремісничі школи); 2-й етап (поч. 19 ст. – поч. 20 ст.) – організація навчальних закладів із професійним ухилом (гімназій, ліцеїв, реальних училищ, технічних й комерційних, кадетських корпусів); 3-й етап (1920 – 1950-ті роки) – введення професійних ухилів (з педагогіки, медицини, техніки, конторської справи); 4-й етап (1960 – 1980-ті роки) – створення шкіл і класів з поглибленим вивченням предметів, середніх професійно-технічних училищ; 5-й етап (1990-ті – сьогодні) – законодавче оформлення обов'язкового профільного навчання в старшій школі України. Інтерес до проблеми профільного навчання мав хвилеподібний характер й активізувався, як правило, в періоди суспільного піднесення й гуманізації освіти.

З'ясовано, що профілізація навчання старшокласників у багатьох країнах світу розпочалася досить давно, що сприяло нагромадженню значного досвіду впровадження його у шкільну практику. Водночас, цей процес зазнає постійних реформувань, перетворень і нововведень. Загальною тенденцією розвитку старшої профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти.

Аналіз досвіду зарубіжних країн дозволяє визначити такі загальні принципи організації профільного навчання на старшому ступені середньої школи: введення профільної диференціації на основі отримання єдиної базової освіти, а також визначення учнями власних нахилів та інтересів; обмеження кількості напрямів навчання, які представлені у більшості країн двома основними - академічним і професійно-технічним, що дозволяє враховувати нахили і здібності практично всіх учнів, а також потребу країни у різних спеціальностях; зменшення кількості обов'язкових навчальних предметів (курсів) порівняно з основною школою; пропорційність між обов'язковими, елективними і факультативними курсами;

гнучкість навчальних планів і програм, що забезпечує можливість зміни профілю навчання. Організація профільного навчання в різних країнах відрізняється за способом формування індивідуального навчального плану учня: від жорсткого переліку обов'язкових навчальних курсів (Франція, Німеччина) до набору з багатьох курсів, які визначаються на весь період навчання (Шотландія, США).

Аналіз наукової літератури дає підстави розглядати профільне навчання як один із видів диференціації, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті, структурі та організації навчального процесу.

Установлено, що профілізація загальноосвітньої школи може здійснюватися різними шляхами, але результат її повинен відповідати єдиним державним вимогам, що потребує чіткого контролю з боку держави та системи управління освітою за реалізацією нормативно закріплених вимог до навчального процесу.

На основі вивчення літературних джерел з'ясовано, що пропонується Концепція профільного навчання в старшій школі, його структура теоретично обґрунтована і практично перевірена для міських державних шкіл, де профільність може бути „розподілена” між різними школами або між класами у багато профільній школі. Профільне навчання в приватній загальноосвітній школі, залишається необґрунтованим через відсутність дидактичних засад, завдяки яким уможлиблювалася б профільна диференціація навчання.

У другому розділі – *“Теоретичні основи профільного навчання у приватних загальноосвітніх навчальних закладах”* – вивчено роботу приватних загальноосвітніх шкіл України і виявлено соціально-педагогічні особливості їх функціонування; теоретично обґрунтовано дидактичні засади і розроблено дидактичну модель профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх шкіл.

На основі аналізу різних аспектів роботи приватного загальноосвітнього закладу (фінансово-господарчого, нормативного, програмного, матеріально-технічного, організаційного, інформаційного і кадрового забезпечення) з'ясовані такі особливості його функціонування: відповідність особистісного вибору школяра його запитам і можливостям; високі критерії відбору педагогічних кадрів з обов'язковим володінням специфікою роботи в класах з низькою наповнюваністю учнів; достатня матеріально-технічна база й відповідне фінансування школи; вікова, предметна і територіальна інтегративність; конструктивне соціокультурне середовище.

Установлено, що успішна реалізація профільного навчання в приватній школі залежатиме від виконання наступних умов: побудови варіативного різномірного змісту освіти, створення можливості для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів у навчально-виховному середовищі школи і позашкільних установ з урахуванням соціально-педагогічних особливостей функціонування приватної школи.

Суттєву роль у цьому процесі відіграє структурування змісту навчання кожного предмета, а саме: виокремлення курсів вивчення предмету: базових А, Б (загальнокультурного або рівня стандарту і академічного) і профільних В, Г (профільного і поглибленого). Учні, які вибирають вивчення профільних курсів

певного предмета, мають різні пізнавальні можливості, мотивацію до навчання тощо. Поглиблений курс надає змогу талановитому, працьовитому учневі відбирати матеріал з певного предмета, що відповідає його індивідуальним запитам, потребам, нахилам і здібностям. Кожний базовий чи профільний курс має 3 рівні програмних вимог (середній, достатній і високий). Зміст виокремлених курсів відбирається за модульним принципом. Програми курсів містять обов'язкові для вивчення матеріали і такі, що розглядаються з урахуванням профілю навчання, специфіки майбутньої професії, рівня підготовки учнів, їхніх інтересів. Відповідно до цього навчальні курси містять дві частини – інваріантну (дві третини курсу) і варіативну (одна третина курсу).

Реалізація індивідуальної освітньої траєкторії учнів у навчально-виховному середовищі приватної школи й позашкільних установ передбачає формування суб'єктної позиції учня, впровадження сучасних освітніх технологій та побудову повноцінного освітнього простору.

Установлено, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія в умовах профільного навчання учнів приватної школи – це форма педагогічного співробітництва між вчителем і учнем, під час якого вони об'єднані творчим діалогом з метою активного саморозвитку і самовираження особистості кожного з учасників освітнього процесу, а також виявлення та реалізації їхніх кращих духовних якостей і творчого потенціалу.

Аналіз теорії і практики організації профільного навчання дав можливість визначити умови формування суб'єктної позиції учня приватної школи: усвідомлення старшокласником важливості майбутньої діяльності, мотивацію на одержання відповідної освіти; оволодіння учнями способами проектування індивідуальної освітньої траєкторії; врахування в процесі навчання інтересів і потреб дитини, забезпечення можливості досягти позитивних результатів; створення ситуацій вибору і самовизначення.

Побудова індивідуальної освітньої траєкторії учня приватної школи передбачає використання наступних дидактичних чинників: інноваційних технологій навчання (проектна, кредитно-модульна, технологія рейтингового навчання та інші); специфічних методів (наукові диспути, презентації, захист наукової роботи, розробка проектів, інформаційна підтримка самоосвіти); особливих форм навчальних занять (спарені 90-хвилинні заняття, тьюторські, додаткові та елективні заняття, міжшкільні факультативи, предметні гуртки і секції в літніх профільних таборах, конкурси, міжшкільні наукові конференції, олімпіади); креативних видів навчально-пізнавальної діяльності школярів (творча самостійна робота, проблемно-пошукова і дослідницька діяльність, різні види лабораторного практикуму).

З'ясовано, що профільне навчання в приватній загальноосвітній школі повинно здійснюватись шляхом реалізації кожним учнем індивідуальної освітньої траєкторії, яка починається з вибору рівня вивчення предмета на навчальному занятті, засвоюється на додаткових профільних та елективних заняттях і доповнюється шляхом поглиблення вибраного профілю навчання у міжшкільних факультативах, літніх профільних таборах, секціях МАН тощо.

Побудова варіативного різномірного змісту освіти, реалізація індивідуальної освітньої траєкторії учнів у навчально-виховному середовищі школи та позашкільних установ з урахуванням соціально-педагогічних особливостей функціонування є основою для конструювання моделі профільного навчання учнів в приватній загальноосвітній школі (рис.1), яка включає такі компоненти:

- *цільовий*, який покликаний допомогти кожному школяреві пізнати себе і максимально розвинути свої нахили, природні задатки, здібності, уміння враховувати освітні потреби відповідно до професійного самовизначення;

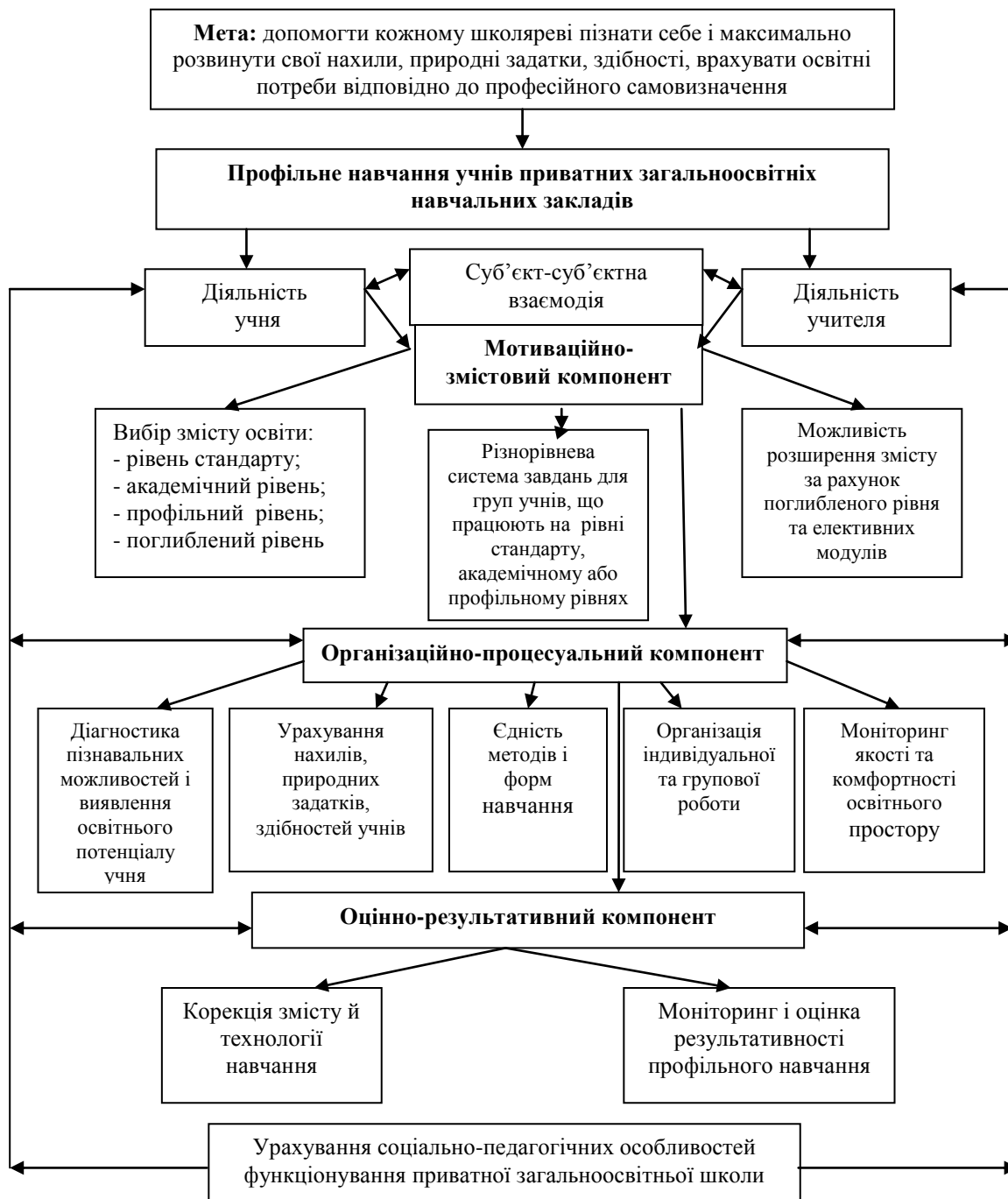

Рис.1. Модель профільного навчання учнів приватних шкіл

- *мотиваційно-змістовий*, що сприяє перетворенню зовнішньо визначеної мети на внутрішню потребу кожного суб'єкта, мотивація діяльності якого забезпечується через: реалізацію змісту навчання завдяки обґрунтованому підбору системи різнорівневих завдань для індивідуальної і групової роботи в урочній, позакласній і позашкільній навчально-пізнавальній діяльності з різних освітніх галузей і врахуванню його модульної побудови (інваріантні, додаткові, елективні модулі); вільний вибір учнями темпу навчання та кількості завдань після засвоєння основних прийомів та способів дослідження; стимулювання до виконання ускладнених завдань, усвідомлення значення здобутих знань та досвіду для майбутньої діяльності тощо;
- *організаційно-процесуальний*, котрий включає науково-теоретичне обґрунтування й апробацію інноваційних організаційних форм навчання (додаткові, елективні, тьюторські заняття, індивідуальні та групові консультації, позашкільні факультативи, гуртки та секції міжшкільних наукових товариств, літні профільні табори) і полягає у конструюванні освітніх технологій, які дозволяють враховувати нахили, природні задатки і здібності школярів, забезпечують диференціацію методів і форм навчання, організацію індивідуальної та групової роботи і комфортність освітнього процесу;
- *оцінно-результативний*, який складається з коригування змісту і технологій навчання й моніторингу і оцінки результативності профільного навчання учнів приватної загальноосвітньої школи.

З'ясовано, що в залежності від умов застосування розроблена дидактична модель профільного навчання в приватній школі реалізується у вигляді трьох субмоделей: *внутрішньокласної*, *внутрішньошкільної* та *позашкільної*. При спільній меті зазначені субмоделі різні за змістом, організацією, технологіями, формами контролю та методичним супроводом і використовуються як окремо одна від одної, так і в поєднанні. Дотримання визначених компонентів у повній відповідності для кожної субмоделі є необхідною умовою організації ефективного профільного навчання в приватній школі.

У третьому розділі - *“Дослідно-експериментальна перевірка дидактичних засад профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх шкіл”* – визначено критерії, їх показники та рівні ефективності профільного навчання учнів приватної школи; розроблено методiku та етапи проведення педагогічного експерименту; систематизовано й узагальнено результати.

У процесі дослідження обґрунтовано критерії, які визначають ефективність профільного навчання в приватній школі:

- результати навчання, які визначаються показниками рівнів якості знань, самостійності й активності;
- задоволеність організацією навчального процесу, показниками якої виступають індекси „комфортності” дітей, педагогів і батьків, котрі відображують рівні задоволеності життєдіяльністю школи та результатами навчально-виховного процесу;
- самоактуалізованість особистості випускника, показниками якої є рівень сформованості комунікативних вмінь, рівень здатності до самооцінки та готовність до професійного самовизначення.

Достовірність проведеного експериментального дослідження забезпечувалася масовістю педагогічного експерименту; вибором у якості основного критерію оцінки знань коефіцієнта засвоєння знань (K_3); багатократністю контролю і проведенням його з відкладенням на певний час (міцність засвоєних знань); рейтинговим контролем навчальних досягнень школярів; використанням методів статистичного аналізу даних констатувального і формувального експериментів.

Зведений статистичний аналіз даних експериментальної роботи (табл.1) засвідчив, що в експериментальних класах високий рівень (10, 11, 12 балів) якості знань з німецької мови мають 37,0 % учнів, а з англійської мови – 44,0 %, тоді як у контрольних класах відповідно 7,5 % і 7,5 %; середній (7, 8, 9 балів) – 51,5 % учнів експериментальних класів з німецької мови та 47,5 % – з англійської мови, а в контрольних класах відповідно 25,0 % і 32,5 %; низький рівень (1, 2, 3, 4, 5, 6 балів) – 11,6 % учнів експериментальних класів з німецької мови та 8,6 % – з англійської мови, а в контрольних класах відповідно 67,5 % і 60,0 %.

Таблиця 1

Експериментальні дані ефективності профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів

Критерії	Показники ефективності профільного навчання		Контрольна група	Модель профільного навчання учнів приватного загальноосвітнього закладу (експериментальна група)		
				Внутрішньо-класана субмодель	Внутрішньо-шкільна субмодель	Позашкільна субмодель
			Відсотки (%)	Відсотки (%)	Відсотки (%)	Відсотки (%)
Результати навчання в приватному загальноосвітньому закладі	Рівень якості знань з німецької мови	високий	7,50	33,33	37,50	40,00
		середній	25,00	52,38	50,00	52,00
		низький	67,50	14,29	12,50	8,00
	Рівень якості знань з англійської мови	високий	7,50	38,09	41,66	52,00
		середній	32,50	52,38	50,00	40,00
		низький	60,00	9,52	8,33	8,00
	Рівень самостійності	високий	7,50	52,38	54,16	80,00
		середній	57,50	38,09	41,60	20,00
		низький	35,00	9,50	4,16	-
	Рівень активності	високий	7,50	57,14	54,16	72,00
		середній	37,50	33,33	41,66	28,00
		низький	55,00	9,50	4,16	-
Задоволеність організацією процесу навчання	індекс «комфортності» учнів		0,15	0,83	0,86	0,94
	індекс «комфортності» вчителів		0,19	0,75	0,62	0,75
	індекс «комфортності» батьків		0,19	0,64	0,58	0,72
Самоактуалізованість особистості випускника	Рівень прояву комунікативних вмінь	високий	7,50	33,33	79,16	84,00
		середній	40,00	23,80	12,50	8,00
		низький	52,50	42,85	8,33	8,00
	Рівень сформованості здатності до самооцінки	високий	5,00	52,38	50,00	60,00
		середній	25,00	42,85	45,80	40,00
		низький	70,00	4,76	4,16	-
	Готовність до професійного самовизначення		33,00	88,00	90,00	98,00

Проведене дослідження засвідчило, що 62,0 % учнів експериментальних класів досягли високого рівня самостійності, у контрольних класах лише - 7,5 %;

високий рівень активності зафіксовано у 61,0 % школярів експериментальних класів, у контрольних класах – у 7,5 %; 65,0 % учнів експериментальних класів виявили високий рівень комунікативних здібностей, у контрольних класах – 7,5 %; 54,0 % школярів експериментальних класів досягли високого рівня здатності до самооцінки, у контрольних класах – 5,0 %; 92,0 % старшокласників експериментальних класів майбутню професійну діяльність пов'язують з профілем навчання, тоді як у контрольних класах лише 33,0 %. Індекс „комфортності” в експериментальних класах становив: учнів 0,88; учителів 0,71; батьків 0,65; у контрольних класах відповідно 0,15; 0,19 і 0,19. Отже, спостерігалось значне покращення всіх досліджуваних показників.

Перехресний експеримент, проведений з метою виявлення ефективності індивідуальної та групової роботи, засвідчив, що використання на навчальному занятті групової форми роботи надає умов для забезпечення вищого рівня якості знань школярів.

Педагогічний експеримент дозволив зробити висновок про педагогічну доцільність розроблених дидактичних засад профільного навчання учнів приватного загальноосвітнього навчального закладу.

Проведене дослідження підтвердило основні положення висунутої гіпотези та дозволило сформулювати **висновки** відповідно до поставлених завдань:

1. Проведений історико-педагогічний аналіз підтвердив, що профільне навчання було актуальним в усі періоди розвитку вітчизняної педагогічної науки, хоч спроби його реалізації були дещо різними. Так, на ранніх етапах становлення педагогіки профільне навчання ґрунтувалося на врахуванні зовнішніх відмінностей: статевих, вікових, станових, класових, – а з ХІХ століття значно більшу роль стали відігравати внутрішні індивідуальні відмінності учнів: психофізіологічні, соціально-психологічні, індивідуально-особистісні.

На сучасному етапі старші школи в усіх розвинених країнах є профільними, для них суттєвими є наступні тенденції: значна варіативність навчання у старшій школі на основі запровадження великої кількості академічних і професійних програм з метою якнайбільшого задоволення потреб ринку праці та особистісних сподівань кожного індивідуума; збільшення числа тих, хто продовжує навчання у старшій школі; продовження терміну обов'язкової й загальнодоступної освіти; варіативність щодо тривалості навчання (від двох до п'яти років залежно від країни і профілю навчання); виокремлення, зазвичай, старшої школи як самостійного виду освітнього закладу (ліцей, гімназія, “вища” школа тощо); урахування результатів навчання під час вступу до вищих навчальних закладів, найчастіше – пряме зарахування.

Вивчення сучасного стану реалізації профільного навчання в Україні свідчить про те, що існує низка проблем, які потребують негайного їх розв'язання на державному, регіональному та внутрішньошкільному рівнях, а саме: оновлення змісту освіти; розробка спеціальної національної програми перепідготовки вчителів, які працюватимуть у профільних класах; виявлення перспективних напрямів щодо організації профільного навчання; створення спеціальних навчальних планів в умовах змін у змісті та структурі освіти; пошук перспективних форм організації профільного навчання; організація національної інфраструктури науково-

методичного забезпечення учнів і вчителів; забезпечення моніторингового супроводу ефективності профільного навчання; налагодження зв'язків загальноосвітніх закладів з вищими та науково-дослідницькими установами.

2. У дослідженні виявлено, що навчально-виховний процес у приватній загальноосвітній школі характеризується такими соціально-педагогічними особливостями, як: відповідність особистісного вибору школяра його запитам і можливостям; високі критерії відбору педагогічних кадрів з обов'язковим володінням специфікою роботи в класах з низькою наповнюваністю учнів; достатня матеріально-технічна база і фінансування школи; вікова, предметна та територіальна інтегративність; конструктивне соціокультурне середовище. Зазначені особливості зумовлюють необхідність розробки адекватної дидактичної моделі організації профільного навчання.

3. Критеріями ефективності профільного навчання учнів приватних шкіл є результати навчання, задоволеність організацією навчального процесу, самоактуалізованість особистості випускника. Показниками зазначених критеріїв ефективності профільного навчання виступають рівні якості знань, самостійності, активності, прояву комунікативних вмінь, сформованості здатності до самооцінки, індекси "комфортності" учнів, вчителів і батьків і готовності старшокласників до професійного самовизначення.

4. Установлено, що організація профільного навчання у приватній загальноосвітній школі на таких дидактичних засадах, як: побудова варіативного різномірного змісту навчання, створення можливості для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів у навчально-виховному просторі школи та позашкільних установ (суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини, інноваційні технології навчання, специфічні методи, особливі форми навчальних занять, креативні види навчально-пізнавальної діяльності школярів) і врахування соціально-педагогічних особливостей функціонування приватної школи – надає можливість для рівного доступу учнівської молоді приватних шкіл до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, для неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства. Зазначені дидактичні засади є основою для конструювання адекватної дидактичної моделі профільного навчання учнів приватного загальноосвітнього закладу. Рівнево-предметна ознака, яка лежить в основі цієї моделі, дозволяє учням, враховуючи соціально-педагогічні особливості приватної загальноосвітньої школи, вивчати предмет на різних рівнях складності за власним вибором і будувати свою індивідуальну освітню траєкторію у навчально-виховному середовищі школи та позашкільних установ.

Результати педагогічного експерименту свідчать, що всі показники ефективності профільного навчання в експериментальних групах значно вищі, порівняно з контрольними. Найрепрезентативнішими є показники рівня здатності до самооцінки – 54 % (у контрольних групах – 5 %), готовності до професійного самовизначення – 92 % (у контрольних групах – 33 %), індексу "комфортності" учнів – 0,88, учителів – 0,71, батьків – 0,65 (у контрольних групах відповідно 0,15, 0,19 і 0,19). Перехресний експеримент, проведений з метою виявлення

ефективності індивідуальної й групової роботи виявив, що використання на навчальному занятті групової форми дозволяє підвищити рівень якості знань школярів.

Дані експертних оцінок і кількісні виміри свідчать, що розроблені та експериментально перевірені дидактичні засади профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів є дієвими та ефективними. Це дає підстави вважати, що вихідна методологія є правильною, визначені завдання реалізовані, гіпотезу дослідження підтверджено, а мету досягнуто.

Водночас результати проведеного дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми, що розглядалась, і не претендують на повноту вивчення і висвітлення питань, пов'язаних з реалізацією профільного навчання учнів приватних шкіл. Вивчення в першу чергу потребують методолого-теоретичні засади підготовки вчителя до здійснення профільного навчання учнів приватних шкіл. Подальші дослідження проблеми варто пов'язати з розробкою методики профільного вивчення шкільних предметів, із створенням різнорівневих модульних програм, а також з написанням навчальних посібників для школярів, які включали б систему різнорівневих завдань.

Основні результати дослідження відображено в таких публікаціях:

Статті у наукових фахових виданнях

1. Дмітренко Н.Є. Визначальні характеристики запровадження профільного навчання в приватних школах України / Н.Є. Дмітренко // Педагогічні науки. Освітні інновації : філософія, психологія, педагогіка : зб. наук. праць. – Час. 1 – Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. – С. 145-150.

2. Дмітренко Н.Є. Використання педагогічних технологій в процесі реалізації профільного навчання в приватних школах України / Н.Є. Дмітренко // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць. - Кривий Ріг: КДПУ, 2007. – Вип. 19. – С. 279-284.

3. Дмітренко Н.Є. Досвід реалізації профільного навчання учнів старших класів загальноосвітніх шкіл провідних країн світу / Н.Є. Дмітренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 16. – 2005. – С. 69-72.

4. Дмітренко Н.Є. Зміст профільного навчання в загальноосвітній приватній школі України / Н.Є. Дмітренко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань, 2007. – Випуск 23. – С. 16-21.

5. Дмітренко Н.Є. Індивідуальні та особистісні якості вчителів та учнів як основа розвитку особистості в процесі профільного навчання в приватних школах України / Н.Є. Дмітренко // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : – збірник наукових праць / К.-Под. державний педагогічний університет. – Кам'янець-Подільський, 2007 – Вип. 10 – Т.2. — С. 398 - 406.

6. Дмітренко Н.Є. Інноваційні підходи підвищення якості практичної значущості освіти в допрофільній школі / Н.Є. Дмітренко // Наукові записки. –

Випуск 72. – Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Вінниченка. – Час. 1. – 2007. – С.33-37.

7. Дмітренко Н.Є. Критерії оцінювання ефективності профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх закладів / Н.Є. Дмітренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Випуск 19 / Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 523 с. – С. 101-106.

8. Дмітренко Н.Є. Модель профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів / Н.Є. Дмітренко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського : збірник наукових праць. – Випуск № 6-7. – Одеса. – 2008. – С. 111-115.

9. Дмітренко Н.Є. Науково-методичне обґрунтування багаторівневого змісту профільного навчання учнів старших класів приватних шкіл України / Н.Є. Дмітренко // Педагогічні науки : збірник наукових праць. - Випуск 47. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – С. 111-115.

10. Дмітренко Н.Є. Основні форми та методи організації профільного навчання учнів приватних шкіл / Н.Є. Дмітренко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. – Запоріжжя. – 2007. – Вип. 45. – С. 118 - 122.

11. Дмітренко Н.Є. Особливості реалізації профільного навчання в школах Великобританії / Н.Є. Дмітренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у педагогіці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вип.14. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2007. – С. 11-13.

12. Дмітренко Н.Є. Особливості реалізації профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів / Н.Є. Дмітренко // Наука і сучасність : збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Том 59. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – С. 30-36.

13. Дмітренко Н.Є. Перевірка ефективності реалізації профільного навчання в приватних школах України / Н.Є. Дмітренко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Частина 2. - Умань, 2007. – С. 75-80.

14. Дмітренко Н.Є. Перспективи розвитку приватних загальноосвітніх навчальних закладів України / Н.Є. Дмітренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Випуск 23. – Вінниця: ПП “Едельвейс і К”, 2008. – С. 47-52.

15. Дмітренко Н.Є. Проблеми впровадження педагогічних технологій профільного навчання у навчальний процес приватних загальноосвітніх закладів України / Н.Є. Дмітренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми //

Зб. наук. пр. – Випуск 17 / Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – С. 99-102.

16. Дмітренко Н.Є. Проблеми реалізації профільного навчання в сучасному інформаційному суспільстві / Н.Є. Дмітренко // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – Серія : Педагогічні науки. - Випуск №21 (137). – Частина I. – 2007. – С. 102-108.

17. Дмітренко Н.Є. Світові тенденції розвитку старшої профільної школи / Н.Є. Дмітренко // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Випуск XXIV. – С. 64-70.

18. Дмітренко Н.Є. Специфіка формування основних дидактичних засад профілізації старшої приватної школи // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 44. – С. 178 - 182.

Статті в інших виданнях

19. Дмітренко Н.Є. Взаємодія вчителя і учня у профільному навчанні в приватних школах України / Н.Є. Дмітренко // Педагог професійної школи : зб. наук. праць. – К. : Наук.світ, 2007. – Вип. 8. – С. 174-178.

20. Дмітренко Н.Є. Елементи профільної диференціації навчання у вітчизняній педагогіці 20-30-их років ХХ століття / Н.Є. Дмітренко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Серія : Педагогіка, психологія і соціологія – Донецьк: «Вебер» (Донецька філія). – Вип. 1. - 2007. – С. 229-235.

Матеріали конференцій

21. Дмітренко Н.Є. Обґрунтування дидактичних засад профільного навчання учнів старшої загальноосвітньої приватної школи / Н.Є. Дмітренко // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : Матеріали ІV Міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький : Авіст, 2007. – С.236 - 240.

22. Дмітренко Н.Є. Специфіка впровадження профільного навчання в приватних школах України / Н.Є. Дмітренко // Якість вищої мовної освіти : шляхи вдосконалення організації та проведення педагогічної практики студентів філологів: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції – Горлівка : Видавництво ГДППМ, 2007. – С.123-125.

Навчально-методичні матеріали

23. Дмітренко Н.Є. Організація профільного навчання учнів у приватних школах України (методичні рекомендації) / Н.Є. Дмітренко – Вінниця : вид-во ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. – 2008. – 48 с.

24. Дмітренко Н.Є. Діагностування та моніторинг якості профільного навчання (методичні рекомендації) / Н.Є. Дмітренко– Вінниця : вид-во ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. – 2008. – 56 с.

АНОТАЦІЇ

Дмітренко Н.Є. Дидактичні засади профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання. – Криворізький державний педагогічний університет. – Кривий Ріг, 2008.

Дисертацію присвячено проблемі профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів. Проаналізовано етапи розвитку профільного навчання у вітчизняній педагогіці та досвід провідних країн світу. З'ясовано сутність профільного навчання у сучасній педагогічній науці та шкільній практиці. Виявлено соціально-педагогічні особливості функціонування приватної загальноосвітньої школи, які зумовлюють специфіку організації профільного навчання в ній. Обґрунтовано дидактичні засади профільного навчання учнів приватної школи. Визначено критерії, показники та рівні ефективності профільного навчання учнів приватної загальноосвітньої школи. Розроблено та експериментально перевірено дидактичну модель профільного навчання в приватній загальноосвітній школі, яка забезпечує варіативний різномірний зміст освіти, створює можливості для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів у навчально-виховному середовищі школи та позашкільних установ та враховує соціально-педагогічні особливості функціонування приватної школи. Розроблено методичні рекомендації щодо організації й моніторингу профільного навчання учнів у приватній загальноосвітній школі.

Ключові слова: профільне навчання, дидактичні засади, дидактична модель, приватний загальноосвітній навчальний заклад, критерії ефективності профільного навчання.

Дмитренко Н.Е. Дидактические основы профильного обучения учащихся частного общеобразовательного учебного заведения. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Криворожский государственный педагогический университет, Кривой Рог, 2008.

Диссертация посвящена проблеме профильного обучения учащихся частных общеобразовательных учебных заведений.

В диссертационном исследовании проведен анализ проблемы профильного обучения в современной педагогической науке и школьной практике, анализ развития идеи в истории отечественной педагогики и состояния реализации профильного обучения ведущими странами мира.

Теоретический анализ базовых понятий показал, что термин “профильное обучение” по-разному трактуется в научной литературе, а именно: как процесс, принцип, форма организации учебного процесса и способ дифференциации и индивидуализации обучения.

Изучение проблемы профильного обучения учащихся в частных общеобразовательных школах в педагогической теории позволило сделать вывод, что она малоисследованна. Концепция профильного обучения не учитывает особенностей частного сектора образования, в результате чего, частная школа, как равноправная составляющая образовательной системы Украины должна искать свои пути реализации профильного обучения, строя школу, соответствующую как

общеобразовательным, так и индивидуальным требованиям, которые включают получение профессионально перспективных знаний, умений и навыков каждой личностью.

Выявлены социально-педагогические особенности функционирования частной общеобразовательной школы, которые определяют специфику организации профильного обучения в ней, а именно: соответствие личностного выбора школьника его потребностям и возможностям; высокие критерии отбора педагогических кадров; владение спецификой работы в классах с низкой наполненностью учениками; достаточная материально-техническая база и финансирование школы; возрастная, предметная и территориальная интегрированность; конструктивное социокультурное окружение.

Определены критерии, их соответствующие показатели и уровни эффективности профильного обучения учеников в частных общеобразовательных школах: результаты обучения (уровень качества знаний, уровень самостоятельности школьника и уровень активности школьника); удовлетворенность организацией процесса обучения (удовлетворенность педагогов, детей и родителей жизнедеятельностью школы и результатами учебно-воспитательного процесса – “индексы комфортности”); самоактуализация личности выпускника (уровень сформированности коммуникативных умений, уровень способности к самооценке и готовность к профессиональному самоопределению).

Разработана и экспериментально проверена дидактическая модель профильного обучения учеников частной общеобразовательной школы, которая обеспечивает вариативное разноуровневое содержание образования, создает возможности для реализации индивидуальной образовательной траектории учащихся в учебно-воспитательной среде школы и внешкольных организаций, а также учитывает социально-педагогические особенности функционирования частных учебных заведений. Сконструированная модель включает четыре основных компонента: целевой, направленный на оказание помощи каждому школьнику в познании себя, развитии своих наклонностей, способностей и задатков, а также в учитывании образовательных нужд общества в соответствии с профессиональным самоопределением; содержательный, учитывающий принципы отбора содержания образования, его модульную структуру (инвариантные, дополнительные, элективные модули) и систему разноуровневых заданий для индивидуальной и групповой работы в урочной, внеурочной и внешкольной учебно-познавательной деятельности в разных учебных отраслях; организационно-процессуальный, который включает научно-теоретическое обоснование и апробацию инновационных организационных форм обучения (дополнительные, элективные, тьюторские занятия, индивидуальные и групповые консультации, внешкольные факультативы, кружки и секции в межшкольных научных обществах, летние профильные лагеря) и раскрывается в конструировании образовательных технологий, позволяющих учитывать способности и природные задатки, обеспечивающих дифференциацию методов и форм обучения, организацию индивидуальной и групповой работы и комфортность образовательного процесса; оценочно-результативный, который

состоит из коррекции содержания и технологий обучения и оценки результативности профильного обучения.

Дидактическая модель профильного обучения учащихся частных общеобразовательных школ на основе индивидуального выбора учеником уровня изучения предмета на практике реализуется в трёх вариантах: внутриклассная, внутришкольная и внешкольная субмодель. При общей цели данные субмодели различны по содержанию, организации, технологиям, формам контроля, методическому сопровождению и могут использоваться как по отдельности, так и в сочетании в зависимости от условий реализации в каждой конкретной школе. Соблюдение указанных компонентов в полном соответствии в каждой модели является необходимым условием организации эффективного профильного обучения в частной общеобразовательной школе.

Разработаны методические рекомендации, которые могут быть использованы для усовершенствования и повышения эффективности профильного обучения учащихся частных общеобразовательных школ.

Ключевые слова: профильное обучение, дидактические основы, дидактическая модель, частное общеобразовательное учебное заведение, критерии эффективности профильного обучения.

Dmitrenko N. Didactic Bases of Pupils' Profile Education at Private General Schools. – Manuscript.

Thesis for Candidate's Degree in Pedagogical Sciences. Speciality 13.00.09 – Theory of Education. – Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, 2008.

The dissertation provides a research of didactic bases of pupils' profile education at private general schools. The genesis of profile education in national pedagogics and the world experience in sphere of profile education are analyzed. The state of profile education in modern pedagogics and school practice is explored. The social and pedagogical peculiarities of functioning of private general school are found out, which cause specific organization of profile education in it. It carried out didactic bases of pupils' profile education at private general school. The criteria, efficiency indexes and levels of profile education at private general school are defined. There has been worked out and substantiated: the didactic model of profile education at private general school, which provides multilevel contents of studying and creates conditions for pupils' individual educational trajectory which is made out at school and out-of-school surroundings and takes into consideration the social and pedagogical peculiarities of functioning of private general school. The methodical recommendations as for organization and monitoring of pupils' profile education at private general school are elaborated.

Keywords: profile education, didactic bases, didactic model, private general schools, criteria of effectiveness of profile education.